

Et tias tenedas putabat. Et i huc errore quosda etia q de getilli-
tate venerat ad xpm sua auctoritate induxerat. Ideo apls p
uides getib⁹ ne deinceps i huc errore hebreoz aucte trabat.
Iudeos quocq ad emuladu puocas: qd est honor ministerij
sui gratia dei hic comedat p xpm veru potifice h tpe fidelib⁹
facta: lege ostendit repobata: ad vlti-
mu etia de moxib⁹ instruit: pntis igif
tpis eminetia ondit dices deu vnige-
nitu suu nobis misisse et i eo nobis lo-
cutu vt auditoz metes erigeret. i. fide-
liu qb⁹ scribit indeoz. Ne qz multis
malis: q illis acciderat valde afflicti
et contrit erant putaret ex h se ifertoz
esse ceteris ac miseriores. Hocq vt eos
coselet atq erigat maior gra pditos
i initio eple sue declarat: qz antiqs q/
de ppe missi sut: nobis aut fil⁹: et il-
lis serui

ptulit. hanc g eplam fert aposto-
lus ad hebreos cōscriptā hebrai-
ca lingua misisse: cui⁹ sensu et or-
dinem retinēs lucas euāgelista:
post excessū beati apli pauli gre-
co sermone cōposuit.
Argumentū finit.

lis serui et cōserui locuti sūt: nob aut dñs. Mod⁹ tractat dñs.
Primū pponit audiēda esse vba xpi cōferēdo eū pphetis:
qz i eo locut⁹ ē dñs vt i pphet: et maior ē eis. Deinde cōmen-
dat eū alternatim fm vtrāq naturā hūanā. s. et diuinā. po-
stea cōparat eū angelis et pferit: multa interferēs de excellen-
tia ei⁹ fm vtrāq naturā. Deinde cōpa-
rat eū moysi et pferit. Deinde mult⁹ rō-
nib⁹ et auctoritatib⁹ gram fidei vni-
bre leg⁹ pferēda declarat. Et sacerdo-
tū xpi leuitico sacerdotio: et testamē-
tū nouū veteri eiusq sacrificiū vnū
mult⁹ illi⁹ sacrificijs pponēdu ostē-
dit: qz ibi vmbra: hic veritas. Tandē
ponit fidei descriptionē eā mult⁹ testi-
monijs cōmēdas. Circa finē hō mor-
ralē subdit instructionē.
Finit argumentum.

Nicolai de lyra

Venerabilis fratris Nicolai de lyra in postillā sup epistolam Pauli ad Hebreos Proemium

Cum venerit qd pfectū ē euacuabit qd ex pte ē. j. ad
Coz. xij. In pmitiua ecclia illi q de iudaismo
cōuertebāt ad fidē xpi cēlabāt nimis et indiscere
p lege moysi mouebāt: fm q scribit in lib. Act.
aploz. In q qdē libro textū historia nascēt⁹ ecclie:
vt dicit Hiero. i. epla ad paulinū. Ibi enī. xxj. ca. intro ducit
vba beati Jacobi loquētis ad paulū aplm de celo cōuersozū
ad fidē xpi p lege moysi: sic dicent: Aides frater quor milia
sūt i iudeis q crediderūt xpo et oēs sūt emulatores legē rē. et i
tū p lege moysi cēlabāt q dicebāt necessariū ad salutē ipsam
obseruari: vt habet Act. xv. qdā descēdētēs de iudea. s. i an-
tiochiā vbi erat ecclia fidelīū inchoata: dicebāt frēs qz nisi
circūcidamini fm mozē moysi: nō potestis salui fieri. et inde or-
ta fuit heresis naçareoz dicētū obseruatiā oīm legalīū cē ne-
cessariā ad salutē: vt dicit Aug⁹. de heresib⁹. Paulus igif a
deo doct⁹ nō solū i terris p inspirationē sicut ceteri apli: s. et
am i celis p aptā visionē i raptu. sicut scribit Aug⁹. ad Pau-
linū de vidēdo deū: vidēs h cē ptra veritatē euāgelij: scripsit
hanc eplam hebreis ad fidē xpi cōuertēs: in ea manifeste osten-
dēs impfectionē legis respectu euāgelij. et p pns ei⁹ cessatio-
nē in tpe pfectionis: qd ē tps xpi. Et ex h pty q ista epla inter
eplā Pauli prima ē in ordine doctrine. s. sūt vltima scriben-
di tpe: qd pty ex duob⁹. Primo ex modo scribēdi: qz hanc eplā
stolā scripsit apls hebraice vt magis videbit⁹. j. scriptura aut
hebraice antiquior ē inter oēs fm q dicit Hiero. j. etymol. vñ
et alie lre deriuant ab hebraicis et qtu ad sonū et qtu ad noia-
tionē. qd pty de lris grecis. prima enī lra hebraica dicitur
scda Meth. pta in greco dicitur Alpha. scda Aita: et sic de alijs
saltē in plurib⁹. vnde pty q lre grece sunt deriuatē ab hebrai-
cis: et nō est dubiū q latine deriuatē sunt a grecis: sicut idio-
ma latinū ab idiomate greco: et sic pty ppositū. Scdo h pty ex
sententia: qz i hac epla veritas legis euāgelice et eius pfectione
ostēdit: in alijs aut eplis Paulus aplos ad obseruatiā euā-
gelij fideles hortat. prius est aut legis xitatē agnoscere q ip-
sam xitatē obseruare. pty igif q hec epla prior ē ordie doctri-
ne. In vbo igif psumpto tria designāt ad euidentā huc⁹ epi-
stole. primū ē impfectio legis mosaice. scdm ē pfectio legis euā-
gelice. tertiu ē ordo vtriusq. primū tāgif cū dicit⁹: Qd ex par-
te est. scdm cū dicit⁹: Qd pfectū est. tertiu cū dicit⁹: Venerit et
euacuabit: qz adueniēte euāgelio lex euacuabit: vt magis vi-
debit⁹ in sequētib⁹. Primo igif i vbo psumpto tangit ipse-
ctio mosaice legis cū dicit⁹: Qd ex parte est. pars ei habet rōnez
ipsecti: sicut p oppositū totū habet rōnē pfecti. fm q dicit⁹. iij.
physicoz. Totū et pfectū idē sūt. et ideo impfectio legis mosat
ce hū designat cū dicit⁹: Ex pte. Ad cui⁹ euidentā notādū q i le-
ge diuina occurrūt tria cōsiderāda. primū ē fides vni⁹ dei qd
est qd pūit ad susceptionē legis diuine: qz p fidē ppls aduna-
tur cui lex daf: qz lex nō daf nisi ppls aliquo mō adunato. se-
cū dū ē ipsa lex vel corpus legē: qd cōstitit i ipi⁹ mādat⁹ vel mo-
nitis. tertiu est eius finis. finis aut legis diuine est beatitudo
eterna: sicut finis legē politice et humane est felicitas politica.
In istis trib⁹ lex mosaica inuenit impfecta: qd pty de primo.
videlz de fide. qz i illa lege fuerit noticia aliquis vnus
dei: et etiā xpi i quodā generalit⁹ nō fuit ibi noticia explicita
trinitatis psonarū i vnitare essentie. nec p pns incarnationis
cui⁹ rō est: qz sicut cognitio naturalis pcedit de ipsecto ad p-
fectum

Proemium

fectū. vt dicitur. j. physicoz. Et pueri vocat pno oēs viros pa-
tres et oēs feminas mites: postea distinguūt vniqz qd. ita sūt
sup naturalis cognitio minor fuit i veteri lege qz i noua in q
p xpm veritas lucide reuelata. ppe qd dicit saluator Job.
xvij. Pater manifestauit nomē tuū hoib⁹ qz dedisti mihi rē.
In signū hui⁹ moyses loquebat⁹ ad pplm velata facie: vt h
Exo. xxxij. qz mysteria fidei nostre erat figuris et enigmatib⁹
velata. ppter qd ptes ve. te. poterat dicere illud qd scribit. j.
Coz. xij. Et pte cognoscim⁹ et ex pte pphetam⁹. Sicut lex mo-
saica fuit ipsecta qtu ad scdm qd est legis corpus siue māda-
ta ipius. Ad cui⁹ euidentā cōsiderādū q mādata legē i tria
distinguit genera: qz quedā sūt pcepta moralia. cuiusmodi
sūt illa q sūt de dictamine rōnis: etiā si nulla lex eēt posita. s.
cūt ē illud mādatū qd scribit⁹ Exo. xx. Honora patrem et matrem
et sūt illud qd p modū monitionis scribit⁹ Leui. xij. Non am-
cano capite cōiuge et honora psonā senis: et sicut. Quedā au-
tē sūt iudicialia pcepta q sūt determinatiōes qdā moralū p-
ceptoz i ordine ad. primū. sicut de dictamine rōnis naturalē
est q malefici moxiant⁹ ppter qd pceptū illud morale est qd
habet⁹ Exo. xxij. Maleficos nō patiar⁹ viuere: s. modus mor-
tis vt q lapident⁹ vel decapitent⁹ et hmoi: pntet ad determi-
nationē legis: et determinat i iudicialib⁹ pceptis. Quedā au-
tē sūt certimonialia: et sūt determinatiōes moralū pceptoz i
ordine ad deū: sicut de dictamine rōnis naturalis ē q de ho-
nore. et iō daf de h pceptū morale. Exo. xx. Memō vt die
sabbati sacrificies. modus rñ honorādī deū: vt p talia vel ta-
lia sacrificia vel talib⁹ tēporib⁹ et hmoi: pntet ad determina-
tionē legē: et h determinat i certimonialib⁹ pceptis. ppter qd p-
ceptū Exo. xxxij. Memō vt die sabbati sacrificies. qtu ad
determinationē tēporis. s. diei sabbati certimoniale est. mora-
le aut in qtu ibi pcepit⁹ q hō vacet diuinis. Ista aut tria pō-
cta genera pceptoz i lege moysi fuerūt ipsecta. Et h declara-
tur pzo de moralib⁹ pceptis duplici rōne. Prima rō est ista:
qz moralia pcepta i lege moysi ordinabāt act⁹ hoim exterior-
res tñ: ppter qd aplos in epla ad Ro. iij. vocat legē moysi
legem factorum: de actibus aut interioribus in qbus pnci-
palius cōsistit bonū mozis nihil ordinabāt aut parū. qz cō-
tra hoc videat esse illud qd habet⁹ Exo. xx. vbi cōcupiscētia p-
hibet⁹: hō cōcupiscēs vxozē. primi tñ rē. Dicēdū ē fm anti-
quos doctozes q talis cōcupiscētia nō phibet⁹ in qtu est oī-
no latēs i corde: s. put. pūpebat exteri⁹ p aliq signa: vt per
vba scurrilla tact⁹ et oscula et hmoi. et iō sic exponit⁹: hō con-
cupiscēs. i. signa cōcupiscēt⁹ nō facias. Et h phib. iij. die Blo.
q lex ver⁹ phibebat manū: nō animū. Et fm alios dicēdū
q h lex ver⁹ phibebat cōcupiscētiā animi latētē: h tñ erat in
paucis. s. i mechia et furto. Ite i istis insufficiēter phibebat
cōcupiscētiā: qz nō puniebat trasgressozes: et sic pty q lex mo-
saica insufficiēter ordiabat act⁹ interiorēs. Scda rō ē: qz lex
mosaica etiā act⁹ exteriorēs insufficiēter ordiabat: sicut pty
Deu. xxij. vbi dicit⁹: hō fenerabis fratri tuo ad vsurā pecuniā.
nec fruges: nec aliquā aliā rē: s. alieno. Ibi ei pmittit vsurā
cū extraneis psonis: qd ē illicitū et ptra dicramē recte rōnis.
Sicut Deu. xxij. pmittit viro dare vxozē libellū repudiū et ex-
cā indebita. vñ ibidē dicit⁹: Si acceperit hō vxozē et odio habue-
rit eā et nō inuenit gratiā i oculis ei⁹ ppter aliquā fedira-
tē scribet libellū repudiū et dabit i manu ei⁹ et dimittet eā do-
mo sua. indiuisibilitas aut cōiugū p totā vitā est de dicramē
ne rationis naturalis: vt als declarant super Matt. Et sic
parc

In Epistolam Pauli ad Hebreos

ptz q lex vet' ipfecta fuit i moralib'. ppter hac aut impfectio
 ne lex mosaica d' pedagogus nosker: Sal. iij. i. regula puero/
 ru i impfectoz: i qb' no querit pfectio interior: i ab exteriori/
 bus inhonestis timore discipline reprimet: i exteriorib' acti/
 b' multa cis pmitit q no pmitteret virtis pfectis: ppter qd
 Aug. li. de spu s' lra expones illud. ij. Ro. iij. Altera occi/
 dit r' dicit h' esse intelligeda no tm de ceremonialib': sed etia
 de moralib' veteris leg: qz. i. no pbibebat aliqua q de se sut
 mortifera: vt ptz ex p'dictis. ppter qd d' ad Ro. iij. Et opib'
 legis no iustificat ois caro. scdo ostendit q ceremonialia fue/
 runt ipfecta. Ad cui' euidetiā considerādū q ceremonie vete/
 ris legis sūt i q'druplici differētia: qdā p'tinet ad sacramenta:
 qdā ad sacrificiū: qdā ad obseruationē: qdā ad sacra. Sacra
 aut q obseruatiōes ordināf ad sacrificia i sacra: qz sacra di/
 cunt vasa i loca i hmoi qb' vtebant i sacrificijs i ritu colen/
 di. obseruationes dicunt qdā modi religiosi viuēdi qb'us vte/
 bant iudei q erāt ppls peculiaris ipi' dei: vt pote q custodi/
 ret se ab aliq' cibarijs i potib' i vestib' i cōsilib'. i h' quia
 erāt ppls deo cōsecrat' p sacm circūcisiōis i alia sacra. nunc
 aut ita est q ex sine accipit rō eozū q sūt ad finē: i ideo si ostē/
 dat q sacrificia i sacramēta erāt impfecta: sufficiēt erit ostē/
 sum q sacra i obseruatiōes erāt impfecta: qz ordinabant ad
 duo p'dicta sicut ad finē: vt p'dictū ē. Q' aut sacrificia veteris
 legis essent impfecta ostēdit: qz quedā erant sacrificia. p p'to
 oblata: i hec erant ipfecta: qz no poterāt laufferre pctā. ppter
 qd dicit ap's ad Heb. x. Impossibile est sāguine hircorū i tau/
 rozū auferri pctā. i iterū ibidē: Omnis quidē sacerdos. i. ve/
 teris legis: p'stoto est quotidie ministrās: vt eadē offerēs ho/
 stias: q no possunt auferre pctā. i hoc ibidē habet Esa. xl. Ibi
 ban' no sufficiēt ad succēdēdū: i aīalia no sufficiēt ad holo/
 caustū. liban' aut hic vocat' p'mū tēplū qd factū fuit de liba/
 ni lignis. animalia aut ibi oblata i q'tū ad partē cōcremata
 no sufficiebant ad amotiōē peccati. Alia erāt sacrificia paci/
 fica. i. ex deuotione oblata ad gratiā dei impetrādā seu aliq'd
 bificiū diuinū: i illa erāt ipfecta: quia gratia diuina seu bñfi/
 ciū diuinū no impetrabaf rōne oblati muneris: i aliquid daref
 ppter deuotiōē i fidē offerentis. i hoc est qd dicit ap's ad
 Heb. ix. Tabernaculū factū est p'mū rē. i sequit'. Que ē pa/
 rabola instantis t'pis iuxta quā munera i hostie offerunt i q
 no possūt iuxta cōsciētā p'fectū facere seruientē. p'fectio cōsciē/
 tie est p donū gratie. i sic ptz ppositū q'tū ad legis sacrificia.
 Similiter sacramēta veteris legis erāt impfecta. Ad cui' eui/
 dentiā considerādū q illa sacramēta erāt ordinata ad faciēdū
 hoies idoneos ad cultū diuinū. i ideo de eis aliqua erāt cōia/
 tori p'plo tā viris qz mulierib'. vt purificatiōes alique a ta/
 ctu inūdi vel mortui: q purificatiōes fiebāt p aspōsiōē aque
 expiationis. de qua habet Num. xix. i cōsimilia. Illq' autē
 erāt sacramēta solis virtis cōuenientia: sicut circūcisio. aliqua
 solis sacerdotib': sicut cōsecratio i vnctio sacerdotis: i sumi/
 lia. Cui' rō est: qz sacerdotes speciali mō applicabant ad cul/
 tū dei. Ita tñ sacramēta p'dicta erāt impfecta: qz no p'ferebāt
 gratiā: sine qua no efficiunt hoies idonei ad cultū diuinū: iō
 sacramenta legalia dicunt' egena i infirma: Sal. iij. vbi dicit'
 sic: Hūc autē cū cognoueritis deū. imo cogniti sitis a deo. quō
 cōuertimini iterū ad egena i infirma clemētā: dicunt' aut in/
 firma: qz no cōferebāt aliqūā p'tatē spiritalē: sicut cōfereūt sa/
 cramenta noue legis. similiter dicunt' egena: qz no cōferebāt
 gratiā q necessaria ē ad bñ vtendū illa p'tate. Sz cōtra h' vide/
 tur qz i Ero. i. Deui. quasi vbiqz dicit' q illa sacramēta redde/
 bant hoies idoneos ad cultū diuinū. Dicēdū q talis idonei/
 tas erat p quādā mūdiciā i expiatiōē corporalē. sicut in no/
 ua lege aliq' dicit' ineptus ad ministrādū vel celebranduz
 p'p' inūdicia manuū: i lotio manuū reddit eū aptū. i h' hec
 aptitudo est tñ corporalis. sic erat de aptitudinē q dabaf p
 sacramēta veteris legis: ppter h' dicunt' ista sacramēta emun/
 dationis carnis: vt habet Heb. ix. vbi dicit' sic: Sanguis hirc/
 corū. qz offerebat in cōsecratione sacerdotū: i cinis vitule
 aspersus: quo omnes mūdabant a tactu morticini vel immū/
 di: vt dicit' est: inquinatos s'ctificat ad emūdationē carnis:
 id est corporis: qz vt dicit' ē talia no cōferebāt gratiā: sed au/
 ferebāt quedā impedimētā i irregularitates impedietes a ta/
 bernaculi ingressu: sicut in noua lege ptz p exemplū: qn enī p
 platos disp'at cū aliquo illegitime nato vel puato vno ocu/
 lo vel hmoi: no cōferef ex hoc sibi gratia: sed tñ irregularitas
 tollit. Sed cōtra hoc videt' q fm doctrinā sanctorū circūci/
 sio tollebat peccatū originale. i p hūc cōferebat gratiā vt cōi/
 ter tenet. Dicēdū fm aīquā opinione q tollebat pctm ori/
 ginalē: no tñ gratiā cōferebat. hec enī erat potestas circūcisio/
 nis: vt

nis: vt tenet a multis i magnis: quozū rationes hic ppter p
 litatē omitto: i in hoc differebat a bap'tismo: qui no solus
 aufert peccatū originale: sed cōfert gratiā. Alter potest dici
 q si in circūcisioe cōferebat' grā: hoc no erat i virtute illi' sa/
 cramenti sed ex fide xpi venturi quē p'stabaf: ille qui circū/
 cidēbat si adult' erat: vel alius p eo si paruulus erat. i hoc
 est qd dicit' cōiter q valebat ex fide suscipiētū: no aut ex ope
 re operato: p quē modū valēt sacramēta no. le. patet igi' qz
 ceremonialia p'cepta legis erāt impfecta. Tertio ostēdo qz
 iudicialia erant impfecta: qd ptz ex duobus. primo ex modo
 inducēdi hoies ad obseruationē iusticie: ad qd ordinabāt
 iudicialia p'cepta. scdo ex ipsis p'ceptis. P'mū patet sic:
 p'prium est impfectozū hoim vt inducant ad iusticia obser/
 uādā per timorē pene: vnde dicit' Horatius libro epistolaz:
 Derunt peccare boni virtutis amore: Derūt peccare ma/
 li formidine pene. hoc etiā declaraf ratione: qz illud qd cūni
 timore fit penale est i no delectabile. vnde dicit' j. Job. iij.
 Timor penā habet: operari autē virtuose no est penale xtu/
 se et p'fecto: sed mag' delectabile. ppter qd dicit' ij. et hico/
 rū q signū habit' generat' est delectatio i ope. Sed lex mosai/
 ca inducēbat hoies ad iusticia obseruandā p timorē penarū
 ppter qd dicit' lex timoris: i in signū hui' lex data fuit i ter/
 rozibus: vt ptz Ero. xix. Jam aduenit dies tertius. i quo. s.
 data ē lex. sequit'. Ac ceperūt audiri tonitrua i micare fulgu/
 ra: i nubes densissima opire montē: clangorūz buccine vehe/
 mēt' p'strepebat tremuitqz ppls q erat in castris. Et similit'
 eadē ratione facies moysi apparuit comuta: qn scdo appoz/
 tavit legē in tabulis descriptā: i timuerunt filij israhel: vt ha/
 bet Ero. xxxij. In cornibus enī illis designabaf terror i fe/
 ritas atqz seueritas legis. Patet igi' p'mū: videlicet imp/
 fectio iudicialiū p'ceptozū ex modo inducēdi ad opera iusti/
 cie per timorē pene. scdo idē patet ex ipsis iudicialibus pre/
 ceptis que aliquādo infligebant penā innocenti: i aliquādo
 culpabilē no puniebāt. P'mū p' illud qd habet. Nu. xxxv
 de homicidio oīno casuali. vbi dicit' sic: Talis qui fortuitū
 abseqz odio est inimicus rē. interficiebat hoim debere fuge/
 re ad aliquā ciuitatem refugij: i ibi manere vsqz ad mortem
 summi sacerdotis: quod aliqū erat per magnū tēpus: i p cons/
 sequēs talis qui erat innocens cū homicidiū fuisset omnino
 casuale i inuolūtariū sine culpa puniebat' graui pena: quia
 oportebat eū exulē esse p magnū tēps a sua ciuitate et sua pos/
 sessiōe. Scdū dū ptz vbi subdit' de tali fugituo innocente. Qz
 si extra fines vrbium inuentus fuerit et percussus ab eo qui
 vltor est sanguinis: abseqz no ra erit qui eum occiderit. debue/
 rat enim profugus vsqz ad mortem summi pontificis in vrbe
 residere: i sic patet qz interfectio innocenti in casu tali rema/
 nebat cōue pena que tñ est grauis culpa. talis aut imperfectio
 legis cōueniebat imperfectioni populi qui erat pronus ad ef/
 fusionem sanguinis. i ideo si interfector a casu remaneret in
 sua ciuitate inter amicos interfecit' esset in periculo mortis qz
 vltor innocens: i sic de facili possent i populo homicidia multi/
 plicari: i ideo ad hec mala euitanda data est lex p'dicta de
 eius fuga: qzuis esset innocens. i eadem ratione pcedit lex si
 aliquis amicus mortui interficeret eum extra fines ciuitatis
 refugij: vt sic cogercetur in vrbe remanere: no ex sua culpa sed
 ppter homicidia euitanda ad que populum tanqz imperfec/
 tus erat pronus. Exemplū ad hoc idoneū ponit pbs. v. et h'i
 corū. d. qz aliq' leges sunt similes regulis quib' vtunt arti/
 fices in leibia ad dolandū lapides: quia lapides illius res/
 gionis sunt male dolabiles. ideo vtunt' artifices regulis plū/
 beis vt possint totiusitati lapidum applicari. sic in veteri te/
 stamento date sunt leges aliqūā imperfectionē habentes. p/
 pter imperfectionē illius populi. patet igi' ex p'dictis qz le/
 gis p'cepta tam ceremonialia qz moralia qz etiam iudicialia
 erant impfecta: ppter quod dicit dñs Eccl. ix. Medi eis p/
 cepta non bona i iudicia in quibus no viuēt i pollui eos
 in munerib' suis. dicit' p'cepta: q'tum ad moralia: que dicūt'
 no bona: non ppter hoc qz ibi aliq' malū p'cipiebat: s' qz p
 ipa ac' interiores ipoz impfecte ordinabant: vt visū ē. s. di/
 cit: iudicia i qb' no viuēt q'tū ad iudicialia p q'regab' iste
 populus timore pene: in quo no cōsistit vita anime: sed mag/
 is in amore. Dicit' vltimus: Et pollui eos in muneribus su/
 is: id est pollutos ostendit q'tū ad ceremonialia: quia per il/
 la q' offerbant' p peccatis polluti ostendebant: i tamen no
 mūdabāt vt visum est. s. ptz igi' qz lex mosaica erat impfe/
 cta si cōsideret' ipsū corpus leg'. tertio lex mosaica erat impfe/
 cta si cōsideret' eius finis: sicut enī finis legis humane est fel/
 citas politica: ita finis legis diuine est felicitas eterna: no fo/
 lum le

Nicolai de lyra proemium

lum legis noue sed etiā veteris. ppter quod dicit apostolus Roma. x. Finis legis christus. in quo consistit beatitudo obiectiue. fm q dicit Job. xvij. Hec est vita eterna vt cognoscant te solum deū r que misisti iesum christum. hunc autē finē nō cōsequit nisi p gratiā: fm q dicit Ro. xj. Gratia dei vita eterna. lex autē mosaica nō poterat gratiam conferre vt visum est r p consequens non poterat ad hūc finem inducere: ppter qd patres veteris testamēti. q̄rumcūq; iusti descēdebāt in infernum ad limbum patrū ppter qd dixit sanct⁹ Job. xvij. In p fundissimū inferni descēdebāt oīa mea. ppter quod felicitas eterna nō pmittebat in lege manifeste: sed tm̄ sub figura. p̄p̄eritatis terrēne: r si aliter p̄mittit hoc est raro r obscure. ppter quod dicit apls ad Heb. x. Ambra habēs lex futurozū bonorū nō ipsam imaginē rerū: quia nō manifeste sed obscure futura bona que sunt bona celestia p̄mittebat. patet igit̄ ex p̄dictis ip̄fectio legē q̄tū ad tria p̄dicta. videlz q̄tū ad id qd ē legis p̄miū: r q̄tū ad legis corpus: r q̄tū ad finē ipsius. ppter quod dicit apls Heb. vij. Nichil ad p̄fectum adduxit lex. r hec ip̄fectio designat cum dicit in verbo p̄mo p̄posito: ex parte: vt p̄dictum est: ppter quod de hoc potest ex parte exponi illud quod dicit Job. xxvj. Ecce hec ex parte dicta sunt vsarum dei. Sic cōueniēdi ad deū sunt vetus r nouus testamentum: sed ea que in veteri testamēto dicta sunt illa sūt ex parte: quia sunt ip̄fecta. vt patet p̄ dicta. Secūdo p̄ncipaliter tangit in verbo p̄posito p̄fectio legis euāgelice. cui dicit: Ad quod p̄fectū est. r patet eius p̄fectio comparando eā ad legis ip̄fectionem: quia p̄fecta est respectu cognitionis fidei r respectu p̄ceptorum r respectu finis in quibus lex mosaica erat ip̄fecta. Quia autem cognitio dei p̄fecta sit in lege noua. patet per illud qd habet Job. xvij. Patet manifestati nomē tm̄. In figura autem huius velum templi fuit scissum in christi passione. ad ostendendum qd declarata r manifestata erant que prius latebant sub velamine. ppter quod ipsa lex noua tanq̄ p̄fecta in cognitione: est donū p̄fectum descendēs a patre luminū: vt habet Iaco. j. Similiter lex noua p̄fecta est q̄tū ad ipsum corpus legis scz q̄tū ad moralia p̄cepta: r q̄tū ad sacramēta: r q̄tū ad sacrificia. p̄mo patet hoc de p̄ceptis moralibus: quia lex noua p̄fecte ordinat humanos actus nō solum exteriores sed etiam interiores: r in hoc ip̄fectionem legis supplet: ppter quod dicit saluator Matth. v. ip̄fectionem legis adimplendo. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autē occiderit reus erit iudicio. Ego autē dico vobis: quia omnis qui trāsierit fratris suo reus erit iudicio. in quo ordinat mortis animi iteriozem: vt patet. Similiter lex noua actus exteriores ordinat nullū malum permittendo. ppter quod dicit saluator Matth. xij. Dico autē vobis quia omne verbū ociosum qd locuti fuerint homines super terrā reddent rationē in die iudicij. Si autē hic p̄hibet verbum ociosum per cōsequens verbum nociū: r multo fortius omnem actū malum. ppter qd Matth. v. post suppletionem p̄ceptorum moralium veteris legis. concludit p̄fectionē euāgelij d. Estote ergo p̄fecti r̄. P̄fecti autē christus moralia p̄cepta legis: eis consimilia euāgelica sup addendo. ppter quod Matth. xix. iuueni diuerti e custodiisse mandata legis r querenti vltimus viam p̄fectionis dicit saluator: Adhuc vnū tibi deest: Si vis p̄fectus esse vade r vende omnia que habes r da pauperibus: r habebis thesaurum in celo r veni sequere me. Secūdo dico qd lex noua p̄fecta est q̄tū ad sacramēta: quia conferunt gratiam: quod non faciebant sacramēta veteris legis: ppter qd dicitur Job. j. Lex per moysen data est: gratia r veritas per iesum christum: ppter hoc de Jobāne baptista qui per suam p̄dicationem r baptismū suum: disponebat populum ad christi baptismū: r p̄ cōsequēs ad alia sacramēta. cuius baptismus sit tanua sacramentorū: Vt dicitur: Ipse p̄buit ante illum i spiritu r virtute helie parare domino plebē p̄fectam. Tertio lex bona p̄fecta est q̄tū ad sacrificia: quia in ipsa est vnū sacrificium p̄fectissimū. scilicet eucharistia que non est tm̄ sacramentū: sed etiā sacrificiū: quia ibi christus quodāmodo immolatur. et fructus sue benedictę passionis a populo p̄cipit: tamē istud sacrificiū tanq̄ vnū r p̄fectū fuit in lege figuratū per multa sacrificia r varia sicut p̄fectum per ip̄fectū. Quis autem p̄fectio apparet in duobus: p̄mo quia tollit peccata quod nō poterant facere legis sacrificia. ppter qd Job. j. dicitur: Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi: id est peccata omnis fidelis r infidelis. fm q dicitur Job. iij. prima canonica. Ipse est p̄piciatio p̄ peccatū nr̄is: nō p̄ nostris tātū: sed etiā p̄ totius mundi. secundo apparet eius p̄fectio: quia augmen-

tat gratiam: fm q dicit Job. vij. Qui manducat me viuat ppter me. per augmentum. scilicet gratie. de vtroq; autē effectu hui⁹ sacrificij dicit Heb. x. Hic autē vnā p̄ peccatis hostiam offerēs: scilicet semetip̄m: sed et ad dexterā dei patris. Sequit: Quia enī oblatione cōsumauit in sempiternū sanctificatos. amotio culpe ostendit: cum dicit in auctoritate: Quam p̄ peccatis hostiā offerens: collatio r augmentatio gratie. cū dicit: Consumauit in sempiternū sanctificatos. r sic p̄fectio euāgelij patet ex p̄fectione sacrificij. ppter quod dicit Heb. ix. Christus assistens pontifex futurorum bonozū per amplius r p̄fectius r̄. Tertio ostendit p̄fectio legē euāgelice q̄tum ad iudicialia: quia inducit ad obferuatiām legis non p̄ timorem pene: sed p̄ amorē iusticie quod est p̄prium p̄fectorum. vt s̄. dicitur est: ppter qd lex noua dicit p̄fecta fm q dicit Iaco. j. Qui autē p̄p̄erit in lege p̄fecte libertas r̄. Item quia nullum innocentē punit: nec aliquod malū impunitū reliquit: qz etiā verba ociosa puniēda ostēdit: vt s̄. dicitur est. r nō solummodo verba ociosa: sed etiā malas cogitationes: fm q dicit Matth. v. Ego autē dico vobis q quicūq; viderit mulierē ad concupiscendū eam. iam mechans est in corde suo. ppter qd lex noua est p̄fecta. q̄ qua potest exponi illud Cant. vj. Quia est columba mea p̄fecta mea. dicit ei lex noua colūba metap̄horice: qz est sine felle amaritudinis. nullū innocētū puniēs. dicit p̄fecta: quia nullū malum p̄mittens: r sic apparet p̄fectio legis euāgelice q̄tum ad legis corpus qd continet mandata. Similiter lex noua p̄fecta est q̄tum ad finem legis qui quidem finis est vita beata: ad que finē imēdiatē introducit lex euāgelica: qd nō poterat lex veteris nisi tm̄ in figura. ppter qd dicit apls ad Heb. xij. Non accessistis ad tractabilem ignē. i. corporalē r visibilem: sicut accesserūt iudei in monte sinai: sed accessistis vos. i. credentes in christo ad sion montē ciuitatem dei viuētis celestem hierusalem r multozū militū angelozū frequētiā: r ecclesiam p̄mittitū orū qui cōscripti sunt in celis: r iudicē oīm deū r spiritalium sanctorum p̄fectozū. ppter qd apls Heb. vij. post qd dixerat: nihil ad p̄fectum adduxit lex. s̄. lex veteris adiunxit. Introductio vero melioris sp̄s p̄ quā p̄primamus ad deū. s̄. in lege noua. patet igit̄ ex p̄dictis qd lex noua p̄fecta est: r q̄tum ad cognitionē fidei legi p̄uētiā: r q̄tum ad ipsum corpus legis: r q̄tum ad eius finem. Ista autē p̄fectio legis figurata est. iij. Reg. vj. vbi dicit sic: P̄fecta ē domus domini in omni ope suo. Lex enī noua potest conuenienter dici domus dñi: qz huius dom⁹ ipse est edificator: qz lex noua data est ab eo imēdiatē nō lex veteris: fm q dicit Heb. j. Multi p̄barie multisq; modis olim de⁹ loquens patribus in p̄phetis: nouissime dieb⁹ istis locutus est nobis in filio suo cōsubstantiali r coeterno: vt ibidē s̄ dicit. Dicit etiā lex noua dom⁹ dñi: qz ipse est hui⁹ dom⁹ inhabitator: qz i sacramēto r sacrificio nō. le. s̄. eucharistia cōtinet tot⁹ x̄ps realiter. bñ igit̄ dicit: P̄fecta ē dom⁹ dñi in oī ope suo qz p̄fecta ē lex noua in cognitione fidei: i p̄ceptis moralib⁹: i sacrificijs: i sacramētis r iudicialib⁹: r p̄fecte itroducti ad finē legē. s̄. vitā beatā q̄ est finis diuine legē: r sic p̄t̄ scdm̄ p̄ncipale. Tertio p̄ncipaliter ostēdit i verbo p̄ assumpto ordo vtriusq; legē. s̄. euāgelij. cum dicit: cū venerit euacuabit illud: in q̄ adueniente euāgelio ostendit euacuari: vbi ostēdit triplex ordo legē r euāgelij. s̄. ordo t̄pis: r dignitat⁹: r virtutis. Prioritate vero t̄pis lex veteris est q̄ noua: qz erat dispositio ad ipsā in q̄tū p̄ eā hoies retrahēbāt ab idolatria: r tenebant sub cultu vni⁹ dei r sic disponebāt ad susceptionē euāgelij: r h̄ ē qd dicit apls ad Gal. iij. Priusq̄ veniret fides. i. lex euāgelica. vbi h̄ fides explicata sub lege: custodiebamur r clusi i eā fidē q̄ reuelanda erat. Prioritate autē dignitat⁹ est cōuerso. ppter qd apls ad Gal. iij. cōpat duo testamēta duob⁹ filiis abraę: quoz p̄m⁹ origine fm carnē natus ē. scd̄s autē. s̄. isaac p̄ reppromissionē. ppter qd fuit prior dignitate. Sicut lex noua prior ē veteri testō ordine efficacie r virtut⁹. qz obligatio illi⁹ legis cessat adueniente euāgelio. fm q dicit ad Gal. iij. At vbi venit fides iā nō sumus sub pedagogo. i. sub lege q̄ erat pedagogus nr̄ in christo vt ibidē dicit: qz lex euacuata adueniente euāgelio. Considerādū tm̄ q diuersimode euacuant p̄cepta moralia legis r cerimonialia r iudicialia. Ad cui⁹ intellectū sciēdū q tm̄ fit mutatio a cōtrario i cōtrariū: oportet terminū a quo totaliter euacuari. sicut qñ ex albo fit nigrū albo do tollit. qñ autē ex ip̄fecto fit p̄fectū nō tollit totaliter termin⁹ a quo: s̄ tm̄ ei⁹ ip̄fectio. s̄. qñ ex min⁹ albo fit magis albi: nō tollit albo do p̄cedēs: sed tm̄ ei⁹ ip̄fectio. Alteri⁹ considerādū q qñ corripit termin⁹ a q̄ p̄ accides illud qd est ei ad iudicē corrūpit. r̄ potest

In Epistolam Pauli ad Hebreos

Pot tñ manere cū termino ad quē si nō habeat ad ipm s̄rietatē nō tñ manet nūero: s̄ sp̄ tñ: sicut qñ de aere fit ignis manet qualitas symbola. Cerimonialia igit euacuauit primo modo. qz cōtrariā noue legis cultui. Ad cui⁹ intellectū sciēdū qz cerimonie sicut dictū est ordinant ad cultū diuinū. s̄m qz dicit Aug⁹. i enchiridion ca. iij. deus colit̄ spe fide ⁊ charitate. loquēdo de cultu interiori. Igit̄ cerimonie q̄ sūt qdā p̄statio nes cult⁹ interioris debēt cōcordare cultui interiori q̄ est p̄ fidē ⁊ charitatē. Est aut̄ triplex stat⁹ hoīs: **1.** qñ ē in quo habet fides ⁊ spes de bonis celestib⁹: ⁊ de his p̄ q̄ ad ipā introduci mur. s̄ de mysterijs xp̄i: ⁊ de vtriusq̄ sicut de futuris. ⁊ hic ē status ve. te. **2.** qñ est stat⁹ hoīs i quo habet fides de bonis celestib⁹ sicut d̄ futuris. s̄ de his p̄ q̄ introducimur ad celestia. s̄ de mysterijs xp̄i habet fides sicut de p̄sētib⁹ vel p̄teritis. ⁊ hic stat⁹ est no. le. **3.** qñ est stat⁹ hoīs ē i quo vtraqz habent̄ tāqz p̄ntia ⁊ euidētia ⁊ nihil credidit: ⁊ hic est stat⁹ p̄rie celestis. in h̄ aut̄ sta tu tertio vbi nihil credidit: nihil est cerimoniale vel figurale ad cultū p̄ntēs. s̄m qz d̄ Apo. xij. **T**ēplū nō vidit i car: d̄s deus oīpotēs tēplū illi⁹ est. Pari igit̄ rōne adueniēte statu seōdo. s̄s noue leg⁹ cerimonie p̄mi stat⁹. i. legis veteris cessare de buerūt ⁊ induci alie q̄ cōuenirent statui no. le. in q̄ bona celestia expectant̄ de futuro: s̄ h̄ntia xp̄i habita sūt de p̄terito. ⁊ iō qz cerimonie ve. le. significabāt xp̄m v̄turū: dignū est qz euacuēt̄ i no. le. i q̄ mysteriū xp̄i tā ē p̄teritū. ⁊ h̄ est qd̄ dicit ap̄ls ad Heb. ij. **T**rāslato sacerdotio necesse est vt legis trāslatio fiat. s̄ q̄tū ad cerimonialia thurificatione tñ accepta. qz nō significabāt mysteriū xp̄i v̄turi directe: s̄ deuotionē ppli ad xp̄m. **H**ō aut̄ debet eē minor deuotio ad xp̄m tā p̄sentiali ter exhibitū q̄ tūc erat ad ipm v̄turū. p̄ter qd̄ i no. le. manet thurificatio. p̄ quā designat̄ ministroz ecclēie t̄ ipm ppli de uotio. **M**ozalia aut̄ p̄cepta euacuāt̄ tātūmō fm qd̄. s̄ q̄tū ad impfectionē. **C**ul⁹ rō est: qz sūt de di ctamine recte rōnis. ⁊ iō manēt q̄tū ad substantiā p̄cepti. remota tñ impfectione. sicut ptz **M**atth. v. vbi posit̄s p̄ceptis mozalibus addit̄ p̄fectio q̄ nō intelligebat̄ a iudeis esse sub p̄cepto. vbi ibidē d̄r: **A**ndist̄ qz dictū est antiq̄s non occides ⁊c. ⁊ supplet̄ illud qd̄ sequit̄: **E**go aut̄ dico vobis qz oīs qz irascit̄ fratri suo ⁊c. ⁊ eodē mō in p̄hibitione mechie posito p̄cepto addit̄ p̄hibitionē interioris cōcupiscētie. vbi ibidē d̄r: **A**udistis qz dictū est antiq̄s: **N**ō mechaberis. ⁊ subdit̄: **E**go aut̄ dico vobis qz cūqz viderit mul lerē ad cōcupiscēdū eā tā mechat⁹ est in corde suo. ⁊ sicut intel ligēdū est de alijs. ⁊ sic ptz qz mozalia p̄cepta veteris leg⁹ non euacuauit q̄tū ad substantiā leg⁹: s̄ solū q̄tū ad impfectionē: p̄ qd̄ dicit ap̄ls. j. **C**oz. xij. **C**ū fact⁹ sū vir euacuauit q̄ erat paruuli. **S**tatus aut̄ ve. le. cōpā p̄uero fm qz habet̄ **S**al. iij. **D**ex p̄dagogus noster fuit. p̄dagogus aut̄ est ductor pueri. **S**tatus noue leg⁹ cōpā v̄ro p̄fecto: ⁊ ideo sicut manet idē hō q̄tū ad substantiā i pueritia ⁊ virili etate remota tñ impfectio ne pueritie: sic est de mozalū p̄ceptorū euacuatione. **I**udicia lia aut̄ p̄cepta euacuauit tertio mō: qz adueniēte lege gr̄e cel sat eoz obligatio: posset tñ aliq̄s p̄iceps ordinare qz seruaren tur i regno suo. ita tñ qz nō reputaret ea esse obligatoria ex le ge moysi: **H**ō at̄ p̄dicti ē: qz iudicialia p̄cepta p̄ se ⁊ directe nō erant ordinata ad significandū aliqd̄ futurū: sicut erat cerimo nialia: s̄ erāt ordinata p̄ se ⁊ directe ad cōseruandū ordinē iu sticie in populo iudaico. qz tñ stat⁹ illi⁹ ppli erat totus figura lis respectu xp̄i: vt dicit ap̄ls. j. **C**oz. x. **I**n figura cōtingebāt illis: p̄ cōsequēs ⁊ iudicialia p̄cepta illi⁹ ppli erant figuralia nō directe: sed ex cōsequenti. ⁊ iō si aliquis seruaret ea ex h̄ qz tūc fuerunt statuta: hoc esset dicere qz status ille adhuc durat qd̄ est erroneū ⁊ illicitū. si tñ aliquis princeps vellet ea de no uo statuere. posset licite. **A** d̄siderādū tñ qz in lege noua iudici alia transferūt q̄tū ad eoz rigore: qz sunt magis obseruanda ex amore virtutis q̄ timore: qz lex noua est lex amoris. p̄ter qd̄ dicit̄. j. **J**ob. iij. **P**erfecta charitas foras mittit timorem. **E**t sic ptz ex p̄dictis qz oīa legis p̄cepta aliquo mō p̄ euāgeliū euacuauit: p̄ter qd̄ dicit ap̄ls ad **R**o. iij. alloquēs iudeos in lege gloriātes: **A**bi est gloriatio tua: tu iudee q̄ in lege gloria ris. vt. s̄. p̄miserat. **R**o. iij. **E**xclusa est. i. euacuata. **S**equit̄: **P**er quā legē? **F**actorū. quasi diceret: **N**ō legē aut̄ factorū? vo cat legē ve. nulla aut̄ res excludit seipsā vel euacuāt. **S**equit̄: **S**ed p̄ legē fidel. legē fidelē vocat legē nouā. sic enī euacuāt ⁊ excludit veterē. **P**atent igit̄ tria p̄dicta in verbo primo no tata. s̄ i p̄fectio legis mozaice. p̄fectio legis euangelice. ⁊ ordo vtriusqz. **A**d mozaicē aut̄ sequēt̄ ⁊ p̄dictoꝝ euidēt̄ia q̄rit̄. vtrū hec epla sit Pauli apostoli. **E**t arguit̄ primo qz nō. qz in hac epla nō tenet̄ modus scribēdi q̄ in alijs eplis Pauli: p̄ponendo nomen suū ⁊ sui apostolatus officii vt ptz. ergo ⁊c.

Item quia elegatio: ē stilus in hac epistola q̄ in alijs. **A**d contrariū est v̄sus ⁊ cōsuetudo ecclesie in qua allegatur ista epistola tanqz ab apostolo scripta. **R**espondeo dicendo qz p̄ter rationes p̄dictas ab aliquibus fuit opinat⁹ qz hec epi stola nō esset Pauli: p̄pter quod aliqui dicebant qz erat epi stola Clementis pape ⁊ martyris: ⁊ mouebant̄ ad hoc quia ipse scripsit artheniensibus epistolā p̄ omnia cōsimilē. **A**lq̄ au tem dicebant qz erat **A**uce euangelistē: ⁊ mouebant̄ ad hoc quia ipse eam primo scripsit grece: vt dicit̄ in p̄logo. **A**lq̄ au tem dicebant qz erat **T**erculiani qui fuit p̄p̄inquus aposto loꝝum tempoz. **S**ed modo indubitanter tenet̄ qz est epistola Pauli. quod p̄batur multiplici ratione. primo auctoritate ecclesie cui⁹ est talia dubia determinare. in synodo autē ni ceno recepit ecclesia istam epistolam tanqz ab apostolo scri ptam. secūdo hoc idem probat̄ per auctoritatem antiquoz doctoꝝ ⁊ potissime beati **M**ionysij qui fuit discipulus beati pauli. **I**ste autē in scriptis suis allegat̄ dicta huius episto le tanqz dicta pauli magistri sui. tertio hoc probat̄ ex auctori tate **C**hryso. super epistolam istam dicit̄: qz paulus eā scri psit rome existens. **P**ostqz enim biennio rome fuerat. p̄pter appellationē factā ad cesarem. de qua habet̄ in actibus apo stoloꝝ habuit licentiā transendi in hispaniā ⁊ iudeos ibi vidit: ⁊ postea romā rediens de illo loco hanc epistolam eis scripsit: vt dicit̄ **C**hryso. quarto patet̄ p̄positum ex his que dicunt̄ vlti. ca. huius epistole. videlicet qz missa fuit hec epi stola per **T**imotheū qui fuit filius spiritualis. **P**auli appo stoli. quinto hoc idem arguit̄ ex celo apostoli ad salutē iude ozum. de quo celo dicit̄ **R**o. ij. **P**robam anathema esse p̄ fratribus meis qui sunt cognati mei ex quib⁹ christus fm carnem ad **R**o. xj. **V**diu quidem ego sum gentiū apostolus ministeriū meū honorificabo. si quo modo ad emulandū p̄ uocē carnē meam. i. iudeos: ⁊ saluos factam aliquos ex illis: ideo nō ē aliquo modo p̄babile quin paulus scripsit iudeis ad eoz saluē: qui tot alia scripsit alijs gentibus pro salu te earundē. nulla autē alia epistola Pauli dicit̄ scripta he bzeis nisi ista. ergo ⁊c. sexto p̄bat̄ p̄positū ex celo Pauli apostoli ad euangelicam veritatem. ex quo celo respēdit̄ **P**etrum manifeste: vt habet̄ ad **S**al. ij. **H**unc autem ita est qz sicut necessariū fuit ecclesiasticam veritatē p̄dicari ad con uersionem fidelū. sic necessariū fuit eam scribi ad cōfutatō nem heresim insurgentium. p̄pter quod **J**ohānes euāgelij suū incipit a natiuitate christi eterna: quia videbat̄ he resim hebionitarū insurgere: qui dicit̄ xp̄m ante mariā non fuisse. **P**aulus autē apostolus vidit tempore suo heresim na zareozum insurgere: qui dicunt̄ esse necessariū ad salutem ser uare legem veterem: ⁊ nimis inualuit hoc dictū ita qz etiam **P**etrus aliquo modo offendit in obseruatione legalij: p̄o p̄ter quod **P**aulus ei restitit in facie: vt dictum est. ideo nō est verisimile quin **P**aulus apostolus aliquid scriberet con uersis de iudaismo: ad cōfutatōnem hui⁹ erroris. hoc autē fit in hac epistola vt patebit̄ domino cōcedente: ⁊ ideo tenen dum est indiscusse qz ista epistola fuit a **P**aulo apostolo scri pta. **A**d primū argumentū patet solutio in p̄logo. nō enim erat apostolus iudeozū sed gentium fm qz ipse dicit ad **S**al. ij. **C**reditum est mihi euāgeliū p̄putij: sicut ⁊ petro circūci sionis ⁊c. ⁊ ideo nō scripsit in hac epistola: que dirigebat̄ iu deis nomen sui officij. similiter nec nomen persone: quia ipse erat odiosus iudeis: vt patet in **A**cribus ap̄oz in multis lo cis: p̄ter quod epistola fuisse minus recepta ab eis si nomē Pauli esset ibi p̄positum. **A**d secūdū dicendum qz stilus est elegantior quia quilibet elegantius loquit̄ linguam pro priam qz alienam. ipse autē **P**aulus scripsit hanc epistolā solam hebraice: et ideo loquitur magis ornate. **S**ed contra hoc insurgit vnū dubiū: quia per infusionem spiritus sancti habuit donum linguarū fm qz habet̄. j. **C**oz. xij. **G**ratias ago deo meo qz omniū vestrū lingua loquor. dona autē spi ritus sancti perfecta sūt: ergo ita perfecte loquebat̄ alia idio mata sicut hebraicū. **R**espondēdū qz donum linguarum datū est apostolis ad p̄dicandū fidem christi omnibus populis. ⁊ ideo datum est hoc donū apostolis p̄t faciebat̄ ad effica ciam predicationis. ad hoc autē non multum facit ornatus verborum sed aliquando magis impedit: vt patet per apo stolum. i. ad **C**oz. ij. **S**ermo meus et predicatio mea non in persuasibilibus humane sapientie verbis ⁊c. ⁊ ideo non est mirum si **P**aulus apostolus habuit aliquem ornatum ver borum in hebraica lingua ex humana acquisitione quem nō habuit in alijs: habuit tamen omnia idiomata in q̄tum va lent ad efficaciam predicanā.

Incipit

Incipit epistola Pauli ad Hebreos.
Altipharie. r. Olim. No est nouu. d Deus. q inuariabli
lis tuc r nuc e Loques. qd tuc: etia nuc. f Patrib.

Altipharie r. Olim. No est nouu. d Deus. q inuariabli
lis tuc r nuc e Loques. qd tuc: etia nuc. f Patrib.
q carne r cultu dei pres nobis sut. g In pphetis. No eni
ipfiscz de in eis. a Multipha. i. multoties abrae isaac r ia
cob r ceteris: r eisdē sepe. b Multisqz mo
dis. qz mo p somnia vt Danieli: mo apta voce
vt moysi: mo interiozi inspiratione vt dauid.

Altipharie r. Olim. No est nouu. d Deus. q inuariabli
lis tuc r nuc e Loques. qd tuc: etia nuc. f Patrib.
q carne r cultu dei pres nobis sut. g In pphetis. No eni
ipfiscz de in eis. a Multipha. i. multoties abrae isaac r ia
cob r ceteris: r eisdē sepe. b Multisqz mo
dis. qz mo p somnia vt Danieli: mo apta voce
vt moysi: mo interiozi inspiratione vt dauid.
c. Multipharie. multo r diuerso genere
locutiois: vt p sonia vel ispiratioes vel aptas
voces. Multisqz modis reru diuersis myste
rijs futura significas. h Locutus. qz idē
mō q olim. i. Robis. filijs illoz patrū. Ne
de alijs putef nobis locut' qz illis qd poterat
videri: si aliq loqueret geti. Multipha. In
oi genere loquēdi: vt figuris: visioib' sōtioz
locutionib' angeloꝝ. Multisqz modis reru
creatione: vt i formatioe ade: i trāsitū maris
rubri: r s'lib' i actib'. Olim patrib' i pbe
tis. Nouissime nobis in filio. Tēpus ei cōstī
tuit dñs pmissis suis: r tps eis q pmissit im
plēdis. Promissionū tpa habuerūt pphetas
afflatos r impletos xbo dei vsq ad iohāne: ab
illo aut vsq in finē tps est implēdi q pmissa
sūt. Amicus dei fili' vctur' erat ad hoies assū
pturus hoiem: r p id futurū hō moitur' re
surrectur' ascēditur' ad dextrā patris:
impletur' i gētib' pmissa. Qd loquēs r lo
cut': p'sens de p'terito: p'teritū de p'senti posu
it: significat id se loqui p filiū: qd locut' est p pphetas.
Nisi qd in pbe
tis occulta veritas r adhuc implēda: in filio aut aperta r cōpleta.
In pphetis. Aug'. Propbetandū fuit: vt nō subito veniēs horreret:
sed creditus expectaretur. k In filio. Qui pphetis est maior: est ei do
minus pphetariū: impletor' r sanctificator. Si enī ppheta est: qz r domi
nus pphetariū. Sic r angelus christus est: r dñs angelozū. Nā r ipse dī
ctus est magni consilij angel'. Et moysi dictū est de eo: Suscitabo eis p
pheta similem tui. Si christus nihil annunciarer: angelus nō diceret. Si
nihil pphetaret: ppheta nō diceret. Ex eo q p'sens annūciatū angelus
erat. Ex eo q futurū p'dicit ppheta erat: ex eo q verbum dei caro factū
est: r angelozum et p'phetarum dominus erat. l Constituit. Jam in
mutabilem. m Heredem vniuersozū. i. possessozē ois creature. Nō enī
iam portio domini est iacob tñi r pars eius israel: sed omnes prolixus na
tiones mundi. Heredis autez vtiqz nomine vt duo quedā p hoc astruat r
ostendat. s. qz p'p'ius sit filius r qz donationis illi nulla ptingat amissio.
Dicendo ergo heredem humilitatis demonstrauit indicij. Deinde ad su
periorum gradum altiozemqz transcendit dicens: Per quem. vt per ver
bum patri coeternū. Fecit. non solum eterna r inuisibilia r immutabilia
que minus nobis sunt nota. sed: Et secula: id est visibilia r mutabilia.
n Qui cum sit splēdor glorie rē. Dic fm diuinā naturā cōmēdat chri
stūm ostēdens eū coeternū r coequalē patri: eiusdemqz cū eo substā
tie: sed alterū in persona. Attēde qualiter hic duas vias ingredis. vna
quidem reuocans nos a nephando errore sabellij. Alia vero ab arriani
ce impietatis errore: Ne putef pater vel vnicum nō habere: vel filius ex
traneus a patre subsistere. Sunt enī quidam qui eū extraneū esse del yrēt
quod male vifum est arrio. Alij qui nō alterūz patrem: alterum filiū sup
pingere mollitū: sed eundem aliquādo patrē: aliquādo filiū. Integra
ergo cōmōnet ratione: r qz dei filius est: r qz nō ab eo alien' erisit. Hoc
autē religioso debemus accipere intellectu. et si quid absurdū fortasse oc
currit: ab acie mētis abigere. Abiqz siquidem religioso nobis opus est i
tellectu: maxime vero vbi de deo vel loquimur aliquid vel audimus:
quia nec ad loquendū digne de deo lingua sufficit: nec ad p'cipiendū p
ualet intellectus. Multa enī de deo intelligimus que loqui penitus nō
valemus: multa recte loquimur qz intelligere non sumus idonei: Verbi
gratia: qz vbiqz deus est scimus et dicimus: quō aut vbiqz sit intellectu
nō capimus. Itē qz est incorporea quedā virt' que omnū est causa bono
rū scimus: quō autē que ista sit penitus ignoramus. Sunt etiam quedaz
que dici non possunt. Quis mente capiant: ita vt etiam ipsum paulū vī
deamus in quibusdam talibus quasi infirmari r non integra p'ponente
exempla: sicut hic eum ait: Qui cum sit splēdor gra. rē. vtens impo
p'rijs nominibus: quia p'p'ia reperire nō poterat: et rerum temporalium
similitudine ad ostendendū veritatem eternozum. i. patris r filij coeter
nitatem. Quis tēporalia integra collatione eternis compari nō possunt.
In eternitate ei stabilitas est: in tēpore varietas. In eternitate oia stant:
in tēpore alia alijs succedunt. In creatura nihil inuenimus coeternū:
qz nihil eternū: sed sufficit ad similitudinē vt inueniamus coetū. Quia enī
dicim' queqz eadē habent mēsuram tēporū: nec aliter ab altero tpe p'ce
ditur. Ambo tñ esse cepisse dicimus. Et si in creatura coeua inuenire pote
rimus: nō tamen generās r generatū. sicut in trinitate generaliter coe
ternū.

Incipit epla Pauli ad Hebreos

Altipharie ml' La. I
tis qualitaribus.
tisqz modis oli de' lo
quēs p'ribus i pphibis:
nouissime dieb' istis locut' ē no
uis in filio: quē constituit heredē
vniuersozum: per quem fecit r se
cula. Qui cum sit splēdor glorie

Altipharie ml' La. I
tis qualitaribus.
tisqz modis oli de' lo
quēs p'ribus i pphibis:
nouissime dieb' istis locut' ē no
uis in filio: quē constituit heredē
vniuersozum: per quem fecit r se
cula. Qui cum sit splēdor glorie
p'p'io vocāt oēs viros patres: r oēs feminas m'fres:
postea distincte cognoscūt: r sic similiter est in co
gnitione sup'naturali: quia in veteri testa. fuit co
gnitio imperfecta. in nouo aut qd posterioris datū ē
veritas manifeste reuelat. Excelletia aut ex parte
legislatoris ostendit: qz licet vtrūqz testamētū sit
a deo datū. vctus tñ tradidit p angelū qui loque
batur moysi i p'ona dei: Act. vii. Sic est moyses q
fuit i ecclesia in solitudine cū angelo q loquebat
ei in mōte sinai. nouū aut testamētū tradidit de
p seipsū: qz p filiū incarnatū q est vn' de' euz pa
tre: r hec excellētia nō. te. ad ver' tāgīf cū dicit:
Quod de' olim erat loquēs patrib' in pphetis
in nouo aut testamēto locut' est nobis in filio. Ex
cellētia aut ex modo tradēdi est: qz vt. e. tradi
tū est obscure sub velaminib' r figuris. nouū aut
testamētū traditū est lucide r apte: r hoc notat
cū dicit: Locutus ē. s. plane r sensibili voce r hu
mana. vnde Job. vii. dictū est ipi chusto ab apo
stolis: Ecce nūc palā loqueris: r puerbiū nulluz
dicas. His dictis patet sentētia: Multipharie. i.
per diuersas figuras r velamēta in sacrificijs et
sacramētis r hmoi que erant figura eozū que sunt
facta tēpore ch'risti. b Multisqz modis. qz ali
quādo sit reuelatio per visionē corporealem sicut
Daniel. v. Apparuerūt digit man' scribentis in
partere. aliquādo per visionem imaginariā. sicut
dicit' Esa. vi. Audi dominū sedere sup solū excel
sū rē. Aliquādo p visionē intellectuāle tñ. sicut
de dauid dicit in plogo sup psal. c Olim de
us loquēs. i. ab antiquo r ex multo tpe paulatim
assuefiendo vt crescerent hoies in cognitione my
steriozū incarnationis r veritatis: qz p ch'ristū fa
cta est. vt dicit Job. i. d Patrib' in pphetis.
qbus angeli reuelabāt occulta diuina. r ipi vltē
rius populo denūciabāt. e Nouissime dieb'
istis. i. tēpore gratie r veritatis reuelate:
f Locutus est nobis i filio. i. p filiū incarnatū.
g Quē constituit heredē vniuersozū. quātū ad
naturā assūptā. eo enī ipso q natura humana a
verbo assūpta est in vnitātē supposit: eo ipso cō
stituta est sup omnē creaturā. h Per quē fecit
r secula. Quātū ad naturā diuinā. pater enī operat'
p filiū sicut p artē: qz fm Aug'. fili' est ars omni
potent' dei plena rōnib' omnū vīuētū. Secla
sunt reuolutiones r spacia tēporū. quia a patre p
filiū nō solū facta sunt incorruptibilia r eterna a
pte post: s'z etiā corruptibilia. i Qui cū sit splē

Ca. 9. b
Deu. 1. 3. d

Vertical text on the right edge of the page, partially cut off.